

Opinnot ja työt

Kehityspolkuanalyysi ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden nuorten työurista

ANTTI SALONIEMI & JANNE SALONEN & LIUDMILA LIPIÄINEN & TAPIO NUMMI & PEKKA VIRTANEN

Johdanto

Yliopisto-opiskelijoiden työssäkäynti, opintojen pitkittyminen, työurien lyhyys, työmarkkinoiden tarpeet, opiskelun maksuttomuus ja opintososiaaliset etuudet ovat esimerkkejä kysymyksistä, joista eri asianosaisilla on usein toisistaan poikkeavia näkemyksiä. Opiskelijat esimerkiksi korostavat työurien alkamista jo ennen tutkinnon suorittamista, jolloin opintososiaalisten etuuksien kehittämisen tavoitteena pitäisikin olla työn ja opiskelun sujuvampi kytkös. Kantaa perustellaan paitsi taloudellisilla seikoilla, myös työkokemuksen merkityksellä tulevalle työllistymiselle (Työkalupakki..., 2011; Kaleva 2012). Vastakkaisia näkemyksiä on esittänyt muun muassa Helsingin yliopiston emerituskansleri Kari Raivio (2011), joka epäilee, että työnteon huokoistama opiskelu yhdistyneenä aiheettomaan opintolainan pelkoon ei ainoastaan viivästytä valmistumista, vaan rapauttaa koko akateemista kulttuuria. Ääritulkinnoissa opiskeluaikainen työ seurauksineen jumiuttaa tuoreen, mutta ikääntyneen, maisterin työuran pysyvästi tavoitetason alapuolelle (Wiberg 2007).

Huoli opiskelun pitkittymisestä ja tehotto- muudesta on tullut esiin myös kansainvälisissä vertailuissa. Niiden mukaan opintojen intensiivisyys jää Suomessa suhteellisen alhaiseksi, ja siten Suomessa valmistuvat maisterit ovat vertailujen vanhimmasta päästä. (Orr & al. 2011.) Pitkien opiskeluaikojen on arveltu olevan nimenomaan yhteyksissä suomalaiseen järjestelmään, joka mahdollistaa työn ja opiskelun joustavan yhdistelyn (Deschryvere 2009).

Osapuolten näkemyserot ja intressien vastakkaisuus ovat varmasti aitoja, jopa niin, että voidaan puhua työmarkkinasopimisen tapaisesta kolmikannasta. Valtiovallan toimet (opintososiaaliset tuet), työmarkkinoiden rakenteet (opiskelijatyövoiman kysyntä ja tarjonta) ja yliopisto-opetuksen järjestelyt ovat mahdollistaneet kehityksen, jonka seurauksena suomalaiset yliopisto-opiskelijat voivat nykyisin yhdistellä joustavasti – tai ovat pakotettuja yhdistelemään – opiskelun, työnteon ja etuudet. Faktisesti kyse on osa-aikaisen opiskelun yleistymisestä. Yliopisto-opiskeluun ei enää välttämättä pädekään oletus perinteisestä normaalibiografiasta, jossa opinnot ovat työtä ja lopullista aikuistumista edeltävä kehitystehtävä (Raitanen 2001).

Laajemmassa katsannossa traditionaalisen, selvärajaisen elämänjärjestyksen kumoutuminen ei ole outo asia. ”Elämänpolitiikkaa” käsittelevissä keskusteluissa valintojen yksilöllistyminen ja normaalibiografian murtuminen on kytetty postmodernin maailman riskeihin ja mahdollisuuksiin. (Beck & Beck-Gernsheim 2005; Shanahan 2000). Olosuhteissa, joissa työmarkkinoiden muuttuessa yhden ammatin logiikka ei enää päde, työn ja opiskelun rajapinnan häilyminen saa myös tavoiteltavia ja työmarkkinoiden joustavuutta edistävänä sävyjä.

Tässä tutkimuksessa kartoitamme urapolkua, joita pitkin 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä korkeakouluista valmistuneet opiskelijat kiinnittyivät työmarkkinoille. Keskeisenä mielenkiinnon kohteena on opiskeluaikaisen ja valmistumisen jälkeisen työssäkäynnin jatkumo.

Taustoitamme tutkimustamme katsauksilla suomalaisen opiskelijatyön laajuutta ja laatua koskeviin tutkimuksiin sekä tutkimuksiin, jotka käsittelevät opiskelijatyön vaikutuksia myöhempään työuraan.

Opiskelijoiden työnteon määrä ja laatu

Koko työvoimasta runsaat kymmenen prosenttia on opiskelijoita (Lehto 2011). Yliopisto-opiskelijoista työssäkäyviä on yli puolet, ja vuodesta 2003 vuoteen 2010 työllisten osuus on lisääntynyt 5,5 prosenttiyksikköä (taulukko 1). Taulukon luvut perustuvat Tilastokeskuksen käytännön lukea työllisiksi kaikki, jotka tutkimusviikolla tekivät ansiotyötä vähintään tunnin ”raha-palkkaa tai luontaiseta vastaan tai voittoa saadakseen, tai on ollut tilapäisesti poissa työstä”. Tätä luotettavaa, joskin karkeaa kuvaa opiskelijatyöstä tarkentaa muun muassa tutkimus, jonka mukaan yli puolet opiskelijoiden työssäkäynnistä on kokoaikaista ja edelleen enemmän kuin puolet siitä tapahtuu toistaiseksi voimassa olevissa työsuhteissa (Aho 2010).

Suomessa opiskelijoita ei virallisesti luokitella koko- ja osa-aikaisiksi (Orr & al. 2011). Käytännössä kuitenkin liki puolet (46 %) Helsingin yliopiston opiskelijoista piti luonnehdintaa ”opiskelen ja teen sivutoimisesti töitä” olosuhteitaan parhaiten kuvaavana, sivutoimiseksi opiskelunsa arvioi 13 prosenttia, ja 36 prosenttia ilmoitti opiskeluvansa käymättä lainkaan töissä. (Viuhko

2005). Tilanne oli samankaltainen vuonna 2010: 86 prosenttia oli tehnyt opintojensa ohessa palkkatyötä, hieman yli puolet (57 %) oli työskennellyt koko ajan tai lähes koko ajan ja vajaa kolmannes oli käynyt töissä toisinaan (Kempainen 2011). Valtakunnallisesti osuudet ovat lähes samaa tasoa: viime vuosikymmenen lopulla säännöllisesti lukukauden aikana työskenteli 36 prosenttia opiskelijoista ja 30 prosenttia teki työtä epäsäännöllisesti. Säännöllinen työskentely lisääntyi opiskelun myötä (Viuhko 2006), ja viimeisenä opintovuotena 70 prosenttia teki normaalia työpäivää (Vanttaja 2012).

Eri tavoin toteutetut tutkimukset kertovat varsin yhtenevästi yliopisto-opiskelijoiden työssäkäynnin yleisyydestä ja siitä, ettei se 2000-luvulla ole ainakaan vähentynyt. Myös työnteon motiivit ovat pysyneet vuodesta ja tutkimuksesta toiseen samoina. Kolme tärkeintä ovat perustulojen hankkiminen lainanottoa välttämällä (vain 16 prosenttia opiskelijoista on nostonut opintolainaa), elintason kohentaminen ja työelämäyhteyksien luominen (Viuhko 2006). Vaikka talous nousee esiin työnteon tärkeimpänä motiivina, kuitenkin vain viidennes arvioi, ettei olisi käynyt töissä, jos siihen ei olisi ollut taloudellista pakkoa (Ahrio 2012). Kyse on myös suomalaisen opiskelijajärjestelmä rakenteellisesta joustavuudesta, joka mahdollistaa normaalibiografian rikkomisen siten, että tulevaisuuteen investoidaan opiskelemalla ja tekemällä työtä rinnakkain eikä peräkkäin.

Ensimmäisinä opiskeluvuosina työ löytyy tyypillisesti palvelusektorilta, erityisesti kaupan alalta. Opintojen edetessä työsuhteet siirtyvät julkisen sektorin suuntaan ja ne ovat – hieman paradoksaalisesti – useammin määräaikaista. Työt vastaavat opintoja sitä paremmin, mitä pidemmällä opinnot ovat, mutta tässä suhteessa on alakohtaisia eroja, esimerkiksi oikeus- ja lääketieteen opiskelijat ovat humanisteja useammin oman alansa töissä. (Kempainen 2011.)

Opiskelijoiden työskentelyn laatua voidaan tulkita periaatteessa kahdella tavalla: työ on merkityksentöntä, kunnollisille ansioille pääsyä viivytävää hanttihommaa tai selkeää jatkumoa opinnoille. Jälkimmäiselle tulkinnalle antaa jossain määrin tukea Simo Ahon (2010) rekisteripohjainen tutkimus: valtaosa (65 %) työssäkäyvistä opiskelijoista toimi asiantuntija- tai johtotehtävissä. Töiden luonteen tulkinnassa on kuitenkin syytä huomata, että aineistossa useampi kuin jo-

Taulukko 1. Työllisten osuus yliopisto-opiskelijoista, %.

Vuosi	Työllisiä
2003	55,7
2004	56,9
2005	57,5
2006	59,1
2007	60,9
2008	61,4
2009	59,6
2010	61,2

Lähde: Opiskelijoiden työssäkäynti 2010

ka kolmas oli yli 30-vuotias. 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolenvälissä 63 prosenttia opiskelijoista arvioi, että työ oli linjassa opintojen kanssa ainakin jossain määrin (Viuhko 2006). Tutkinnon suorittaneille suunnatussa kyselyssä 70 prosenttia kertoi opiskeluaikaisen töiden liittyneen ainakin jossain määrin opiskeluun, ja osuus oli jo 84 prosenttia, kun kysymys koski opintojen loppuvaihetta (Vanttaja 2012). Valmistuneet näyttävät tulkitsevan opiskeluaikaista työhistoriaansa opiskelijoita myönteisemmin. Leena Ahrio (2012) huomauttaakin, että valmistuneiden haastatteluissa huonot kokemukset opiskeluaikaisesta työstä näyttivät jollakin tavalla liukuvan muiden osaksi.

Työssäkäynnin vaikutukset opiskelu- ja työuraan

Kysymykset opiskelijoiden työnteon seurauksista ovat kohdistuneet opintojen keston, työmarkkinoille kiinnittymiseen ja palkkakehitykseen. Vuosina 1987–1995 akateemisen loppututkinnon suorittaneiden tuloja ja työllistymistä koskeva rekisteritutkimus (Häkkinen 2006) tuotti hieman ristiriitaisia tuloksia: intensiivinen työssäkäynti opiskeluaikana näytti ennustavan keskimääräistä parempaa työllistymistä ja tulokehitystä, kun aikajänteenä oli valmistumisen jälkeinen vuosi, mutta etu tasoittui muutamassa vuodessa. Toisessa rekisteritutkimuksessa (Karhunen & al. 2012) seurattiin vuosina 1997–2005 tutkinnon suorittaneiden tuloja ja työllisyyttä kolme vuotta. Tutkimuksen mukaan opiskeluaikaisen työssäkäynnin yhteys työllistymiseen oli kokonaisuudessaan vaatimaton, mutta oman alan töiden tekeminen näytti edistävän työllisyyttä. Tämän viimeksi mainitun tuloksen kirjoittajat arvelevat juontuvan juuri tilanteesta, jossa opiskelija on siirtynyt työelämään jo opiskeluaikana ja valmistuminen tapahtuu vasta kun henkilö on saanut työpaikan omalta alaltaan” (mts. 77).

Erityisesti kyselytutkimuksissa on kertynyt evidenssiä opiskeluaikaisen työssäkäynnin ja valmistumisen jälkeisen sujuvan työllistymisen välisestä yhteydestä (Merenluoto 2009; Rouhelo 2008; Vanttaja 2012). Oman alan työkokemus opiskeluaikana näyttää suojaavan työttömyydeltä (Sainio 2002) ja parantavan mahdollisuuksia päästä koulutusta vastaavan työhön jo työuran alassa (Rouhelo 2008).

Kysymys pitkistä opiskeluaajoista kumpuaa säännöllisesti vertailuista, joissa suomalaisten korkeakoulutettujen ikä työuran alussa on kansainvälisesti korkea (esim. Ei paikoillanne..., 2010). Tilannetta on kuitenkin myös problematisoitu tarkastelemalla opiskelun paikkaa laajemmin eri maiden työmarkkinarakenteissa (Lindberg 2008; 2009). Huoli opiskelun kestosta, työssäkäynnistä ja korkeasta valmistumisiästä voikin yksinkertaisesti liittyä siihen, että suomalainen käytäntö ”ei mahdu korkeakoulutuksen arvioinnissa käytettyjen indikaattorien raameihin.” Matti Lindbergin mukaan Britannian kaltaisissa järjestelmissä, joissa yliopisto-opinnot aloitetaan nuorena, opiskellaan lyhyen aikaa ja valmistutaan nuorina, myös työura aloitetaan suhteellisen matalalta tasolta. Vastaavasti Suomessa ja Saksassa opiskellaan pitkään ja kiinnitytään tutkinnon jälkeen nopeasti suhteellisiin korkeisiin asemiin. Keskityminen kansainvälisissä vertailuissa vain valmistuneiden ikään ei siis ole perusteltua, vaan asiaa olisi tarkasteltava myös laajemmassa työmarkkinoiden toiminnan kehityksessä.

Myös Osmo Kivisen ja Jouni Nurmen (2011) mukaan pitkittyvät opinnot ja runsas työnteke ovat osa suomalaista opiskelukäytäntöä. Samalla kuitenkin valmiiden maisterien työllistymisnopeus on parempi kuin maissa, joissa ”tehotuotannon” kriteerit (alhainen aloittamiskä, nopea valmistuminen) toteutuvat Suomea paremmin. Selitykseksi kirjoittajat tarjoavat juuri työelämään opiskeluvuosina luotuja yhteyksiä. Esimerkiksi diplomi-insinööreistä joka toisen ei edes tarvinnut hakea työtä valmistumisensa jälkeen, koska monella oli jo opiskeluaikana hankittu työpaikka tai työllistymiskanava valmiina. Samaten humanisteista viidennes siirtyi suoraan opinnoista työuralle ilman erillistä työnhakuvaihetta. (Kivinen & al. 2002.)

Toisaalta intensiivinen työnteke on suorassa suhteen siihen, että tutkintoa ei suoriteta tavoiteajassa (Karhunen & al. 2012; Liimatainen & al. 2010). Työssäkäynnin intensiteetin ja opiskelun rivakkuuden välillä näyttäisi löytyvän optimipiste: opintojen sujumista kohtuullinen työssäkäynti tuskin haittaa, ilmeisesti se erityisesti opintojen loppuvaiheessa saattaa motivoida valmistumista. (Vanttaja 2010; Vanttaja 2012; Viuhko 2006; Saarenmaa & al. 2010).

Tutkimustehtävä

Aikaisempi tutkimus osoittaa, että opiskelun ja työn pitäminen erillisiä ja peräkkäisinä elämänvaiheina ei ole suomalaisen yliopisto-opiskelijan nykytodellisuutta. Perinteisestä normaalibiografiasta poikkeamisesta on tulossa sääntö. Tutkimusnäyttöä on myös opiskeluaikaisen työssäkäynnin ja valmistumisen jälkeisen työllistymisen positiivisesta yhteydestä.

Myös tässä tutkimuksessa kuvaamme aluksi opiskelun aikana tehdyn työn ja palkan määrää ja niiden yhteyttä valmistumisen jälkeisten vuosien tilanteeseen. Varsinaisena tutkimustehtävänä on analysoida, millaisia erilaisia työnteko- ja ansaintapolkuja myöten opiskelijat kiinnittyvät työuralle tutkinnon suorittamista edeltävien ja sitä seuraavien vuosien aikana.

Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Henkilörekisteri

Tutkimus perustuu Eläketurvakeskuksen ylläpitämiin rekistereihin, jotka sisältävät tiedot Suomessa tehdystä eläkettä kartuttavasta työstä ja an-

sioista. Vuodesta 2005 lähtien rekistereihin on kirjattu myös tieto työttömyys- ja muusta sosiaaliturvasta sekä suomalaisessa oppilaitoksessa suoritetusta ammattikoulu-, ammattikorkeakoulu- ja korkeakoulututkinnosta. Tämä tutkimus kohdistuu kaikkiin henkilöihin, jotka suorittivat ylemmän korkeakoulututkinnon vuosina 2005, 2006 ja 2007 eivätkä olleet kyseisenä vuonna täyttäneet 31 vuotta ($n = 28\,692$; joista miehiä 11 760 ja naisia 16 932). Työmarkkinastatusta koskeva seuranta kattoi vuodet 2002–2009, näin ollen tutkintoa edeltävä ja sen jälkeinen seuranta-aika vaihteli kolmesta viiteen vuoteen.

Muuttujat

Tutkimuksen pääanalyytit pohjautuvat tietoihin työurakiinnittymisestä ja palkasta (taulukko 2). Tutkimusaineisto käsittää lisäksi rekisteritiedot henkilöiden työttömyyspäivistä, perhe-etuuksista, eläkkeistä, koulutusalaista ja asuinpaikasta.

Trajektorianalyysi

Erittelimme työurakiinnittymis- ja ansaintapolkuja kehityspolku- eli trajektorianalyysin avulla. Se on tilastollinen menetelmä, jonka avulla voidaan mallintaa pitkäaikaisaineistossa ilmenevää

Taulukko 2. Analyyseissa käytettävät muuttujat.

Muuttuja	Perussisältö	Lisätiedot
Työurakiinnittyminen	Palkansaajana tai yrittäjänä tehdyt työpäivät.	Päällekkäisyydet poistamalla laskettiin vuosille 2002–2010 muuttuja, joka vaihtelee nolasta 360 päivään.
Palkka	Työ-, palvelus- ja yrittäjäsuhteista saatu vuosiansio korjattuna elinkustanusindeksillä vuoden 2010 tasolle.	Vuosiansiot 2002–2010 muunnettiin kuukausiansioiksi jakamalla ne vuosityöajalla ja kertomalla 30:llä. Vuosityöajan ollessa alle 30 päivää, vuosiansio kirjattiin sellaisenaan kuukausiansioksi.
Perhe-etuuspäivät	Päivät, joilta henkilö oli saanut perhepoliittisia etuuksia (äitiys- ja vanhempainraha, kotihoidon tuki) (vuodesta 2005).	Muuttuja sisältää myös sairauspäivärahat. Koska etuutta maksetaan vain arkipäiviltä, kesto muutettiin kalenteripäiviksi kertoimella 7/5.
Työttömyyspäivät	Päivät, joilta henkilö on saanut ansiosidonnaista päivärahaa, työmarkkinatukea ym. työttömyysturvaa (vuodesta 2005).	Muunnos kuten edellä.
Koulutusala	Korkeimman tutkinnon suorittamisala vuonna 2009.	Perustuu Tilastokeskuksen koulutusrekisterin ISCED luokituksen kaksinumerotasoon.
Asuinpaikka	Asuinkunta tai tieto asumisesta ulkomailla vuoden viimeisenä päivänä.	
Eläke	Tieto siitä, oliko henkilölle vuoden lopussa maksettu lakisääteistä työ- tai kansaneläkettä.	Tarkastellussa ikäluokassa eläke voi käytännössä perustua vain työkyvyttömyyteen.

vaihtelua (Nagin 1999; 2005; Jones & al. 2001). Tavoitteena on tunnistaa ajassa samantyyppisesti käyttäytyviä ryhmiä tai kehityspolkuja, jotka auttavat ymmärtämään kiinnostuksen kohteina olevien ilmiöiden kehityksen päälinjoja. Trajektori-analyysi perustuu niin kutsuttujen sekoitettujen jakaumien (*Finite Mixtures*) teoriaan, ja trajektorimallin tuntemattomien parametrien estimointi suoritetaan yleensä suurimman uskottavuuden (*Maximum Likelihood*) menetelmällä. Erona perinteisiin kasvukäyrämalleihin voidaan pitää siitä, että ryhmiä ei ole kiinnitetty etukäteen, vaan ne määrytyvät aineiston perusteella. Menetelmää on käytetty paljon esimerkiksi psykologian alalla. Suomessa trajektorianalyysia on sovellettu muun muassa oppimisen (Kokko 2004) ja ansiokehityksen tutkimuksessa (Nummi & al. 2012).

Trajektorianalyysin ensimmäisessä vaiheessa valitaan vasteelle sopiva todennäköisyysjakauma (esim. normaali-, Poisson-, Bernoulli-jakauma) sekä funktiomuoto, jonka avulla vasteen muutosta ajan suhteen voidaan kuvailla. Seuraavassa vaiheessa pyritään etsimään optimaalista trajektoreiden (tai ryhmien) lukumäärää. Pelkästään tilastollisin kriteerein suoritettu ryhmien lukumäärän valinta ei kuitenkaan välttämättä tuota tyydyttävää tulosta, vaan myös saadun ratkaisun tulkinnallisuus on tärkeä peruste. Analyysin tuloksena voidaan yksilöille laskea kullekin trajektorille kuulumisen posteriori-todennäköisyys, ja sitten sijoittaa jokainen suurimman todennäköisyyden osoittamalle trajektoreille.

Trajektorianalyysi suoritettiin mallilla, joka sisälsi sekä palkan että työajan ajassa muuttuvina vasteina. Kahden vasteen mallia käytettiin, koska katsottiin, että kumpikaan muuttuja ei yksinään riittävästi kuvaile työskentelyn luonnetta varsinkin opiskeluaikana. Tilastollisten informaatiokriteereiden sekä oman harkintamme pohjalta päädyimme ratkaisuun, jonka mukaan työurakiinnittymisen kehitystä kuvaa parhaiten neljän erilaisen polun kokonaisuus. Analyysissa käytettiin rakenteeltaan samaa mallia kummallekin sukupuolelle, mutta mallin parametrit estimoitiin erikseen miehille ja naisille. Näin huomioitiin miesten ja naisten erilaiset palkka- ja työaikaprofilit, mutta toisaalta ”pakottamalla” miehet ja naiset samoille kehityspoluille pystyttiin tarkastelemaan riippuuko polun suosio sukupuolesta.

Ennen trajektorianalyysia kuvaamme koko opiskelijajoukon tasolla, miten valmistumista seuraavien vuosien työurakiinnittyminen ja pal-

kan määrä riippuvat opiskeluvuosien kiinnittymisestä ja palkasta, ja arvioimme riippuvuukseen merkitystä regressiomallien ja korrelaatioker-toimien avulla. Lopuksi kuvailemme ristiintau-lukoiden ja keskiarvojen avulla, miten eri kehi-tyspoluille päätyneet ryhmät eroavat koulutus-alan, saatujen perhe- ja työttömyysetuuksien se-kä asuinpaikan suhteen.

Tulokset

Keskimääräinen työnteko ja palkka

Kuviossa 1 on esitetty työurakiinnittymisen ja palkan kehityskulut kaikilla aineiston miehillä ja naisilla.

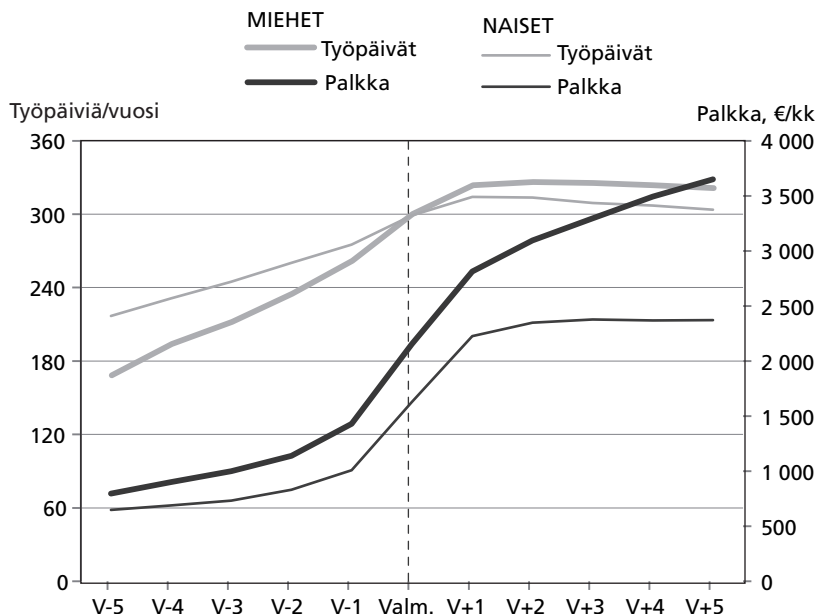
Naisten työurakiinnittyminen oli koko opiske-luajan miehiä tiiviimpää. Kiinnittyminen vankis-tui tasaisesti opintojen edetessä molemmilla su-kupuolilla. Valmistumisen jälkeen miesten teke-minen työpäivien keskiarvo asettui noin 320 päi-vään vuodessa, naisilla tämä keskiarvo jäi noin kaksikymmentä päivää pienemmäksi.

Vaikka naiset kävivät miehiä yleisemmin töis-sä opiskeluaikana, heidän palkkansa oli jo täs-sä vaiheessa pienempi kuin miesten. Tutkinnon suorittamisvuotena ero oli runsaat viisisataa eu-roa. Palkkakeskiarvon perusteella valmistuminen kaiken kaikkiaan kannattaa. Sekä miesten että naisten joukossa reaali-palkka nousi valmistumi-sen jälkeisenä vuotena selvästi (miehillä 660 ja naisilla 600 euroa). Tämän jälkeen ansiokehitys kuitenkin eriytyi: naisilla keskiarvo vakiintui va-jaaseen 2 500 euroon, miesten tulot sen sijaan kasvoivat vuosi vuodelta.

Tarkasteltaessa kolmena valmistumista edel-tävänä vuonna tehtyjen työpäivien korrelaatiota kolmena seuraavana vuotena tehtyjen työpäivien määrään, kertoimeksi saatiin miehille 0,26 ja nai-sille 0,31. Taustalla olevan regressiomallin kertoi-met olivat molemmilla sukupuolilla tilastollises-ti erittäin merkitseviä, mutta mallin selitysaste jäi matalaksi (miehillä 6,8 %, naisilla 9,9 %).

Vastaavanlaisessa palkkatarkastelussa korrelaa-tiokertoimet olivat miehillä 0,43 ja naisilla 0,35. Tutkintoa edeltävällä palkkatasolla oli siis tilas-tollisesti merkitsevä yhteys valmistumisen jälkei-seen tasoon. Regressiomallin selitysasteet olivat miehillä 18,5 ja naisilla 12 prosenttia.

Opiskeluaikainen työurakiinnittyminen ja var-sinkin tulot näyttävät siis heijastuvan valmistu-misen jälkeiseen tilanteeseen. Tämä ei ole erityi-

Kuvio 1. Työssäkäynti (pv/vuosi) ja palkka ennen ja jälkeen ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamisen.

semmin uutta, kuten ei myöskään tulos opiskeluaikaisen työssäkäynnin yleisyydestä. Saadaksemme monipuolisemman kuvan kehityspoluisista, joita näihin koko joukon tasolla odotettuihin yhteyksiin kätkeytyy, jatkoimme aineiston käsittelyä trajektorianalyysillä.

Kehityspolut

Trajektorianalyysissä käytetyn mallin tilastollisten informaatiokriteereiden sekä oman harkintamme pohjalta päädyimme ratkaisuun, jonka mukaan työurakiinnittymisen kehitystä kuvaa parhaiten neljän erilaisen polun kokonaisuus. Havainnollistamme trajektoreita kuvioilla, jotka perustuvat vuosittaisten työpäivien (kuvio 2) ja palkkojen (kuvio 3) keskiarvoihin.

Luonnehdimme ”perinteiseksi” polkua, jossa – normaalibiografian mukaisesti – työssäkäynti muuttui intensiiviseksi vasta opiskelun jälkeen. ”Varhaiseksi” nimitämme polkua, jossa työteko limittyi opiskeluun kiinteästi seurannan alusta alkaen. ”Lisääntyvällä” polulla työssäkäynti kasvoi koko opintojen ajan. Neljännen joukon kiinnittymiskäyrä putosi valmistumisen jälkeen lähes nollassa tasolle; tätä polkua luonnehdimme ”katoavaksi”.

Naisista joka kymmenes ja miehistä 16 prosenttia noudatti opinnoissaan perinteisen polun mukaista strategiaa. Tässä joukossa, joka jo opin-

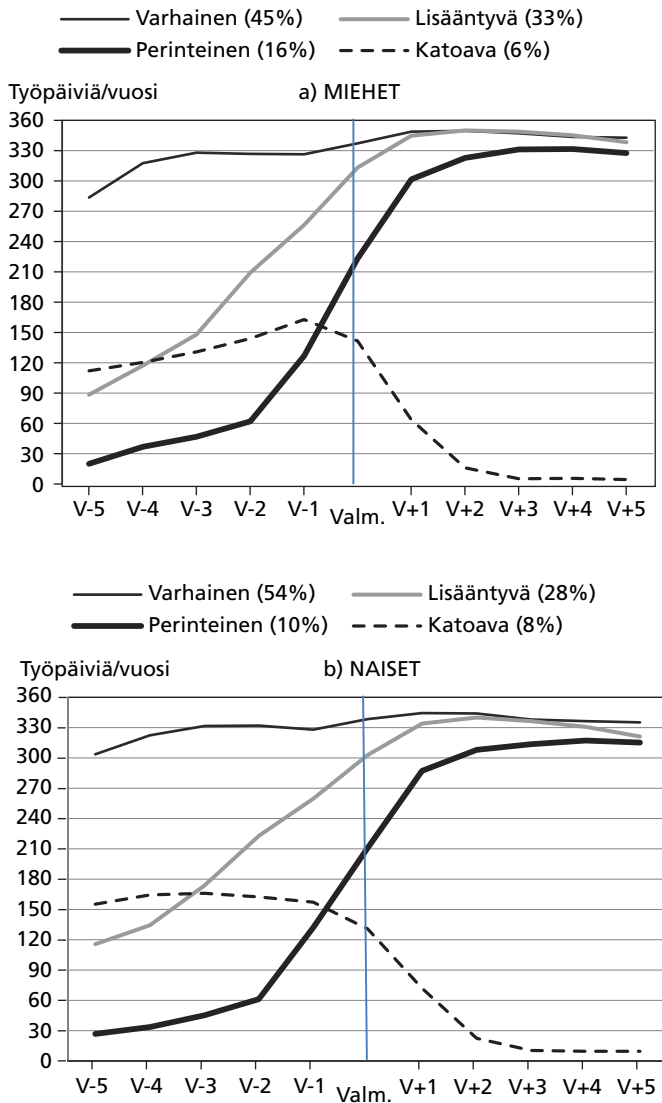
tojen varhaisvaiheessa näyttää opiskelleen päätoimisesti, työelämään kiinnittyminen tiivistyi merkittävästi vasta opintojen loppuvaiheessa. Seurannan viimeisenä vuonna tämä ryhmä oli, normaalibiografiaa myötäillen, kiinnittynyt työelämään täystyöllisyydeksi luonnehdittavalla tavalla.

Perinteisen polun strategiaa noudatti kuitenkin selvä vähemmistö opiskelijoista. Sen sijaan noin puolet kaikista opiskelijoista (54 % naisista ja 45 % miehistä) sijoittui trajektorille, jonka työurakiinnittymisen tyypittelimme ”varhaiseksi”. Näille opiskelijoille työpäiviä kertyi jo seurannan alussa liki päivittäistä työntekoa vastaava määrä, eikä tutkinnon suorittaminen muuttanut tilannetta juuri mitenkään.

Toiseksi yleisimmäksi (miehet 33 % ja naiset 28 %) määrittyi lisääntyvän työurakiinnittymisen trajektori: työtä tehtiin varsinkin opintojen alkupuolella melko ajoittaisesti, joskin enemmän kuin perinteisen kiinnittymisen ryhmässä. Työssäkäynti kuitenkin lisääntyi vuosi vuodelta valmistumista kohden sekä miehillä että naisilla. Tutkinnon suorittamisen jälkeen myös tämä ryhmä päätyi käytännössä täysiaikaiseen työssäkäyntiin.

Edelliset kolme trajektoria edustavat erilaisia työn ja opiskelun yhdistelmiä. Huomionarvoista on kuitenkin se, että kiinnittyminen työelämään tutkinnon suorittamisen jälkeen tapahtuu yhtä

Kuvio 2 a & b. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työssäkäynti (pvlvuosi) eri työmarkkinakiinnittymisen poluilla.

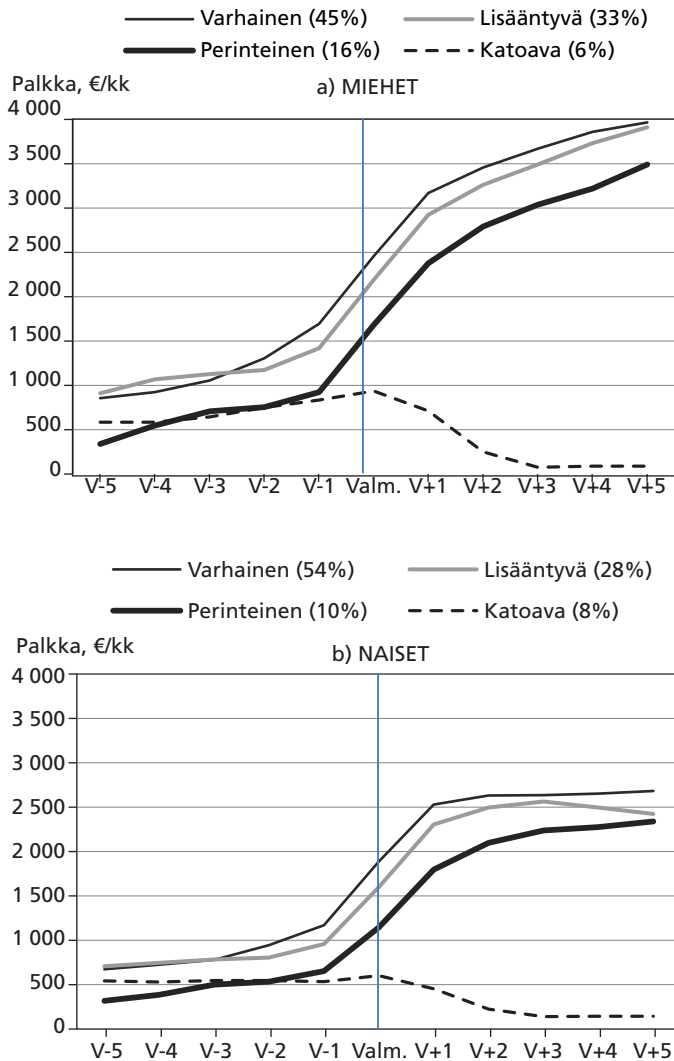
hyvin perinteistä normaalibiografiaa noudattavassa strategiassa kuin ratkaisuihin, joissa työnteke jo opiskeluaikana lähestyy kokoaikaisuutta.

Katoavalle polulle päätyi miehistä kuusi ja naisista kahdeksaan prosenttia. Seurannan alusta valmistumiseen asti he työskentelivät melko paljon, mutta tutkinnon suorittamisen jälkeisinä vuosina heille ei juuri rekisteröitynyt Suomessa eläketurvaa kartuttavaa ansiotyötä.

Opinnot kestivät keskimäärin kauimmin varhaisen kiinnittymisen polulla (5,6 vuotta), lisääntyvän kiinnittymisen polulla kesto oli hie-

man lyhempi (5,4 vuotta). Perinteisen ja katoavan polun opiskelijat käyttivät tutkinnon suorittamiseen viisi vuotta eli noin puoli vuotta vähemmän kuin varhaisen kiinnittymisen joukko.

Palkkakehityksen näkökulmasta ”varhaisen” ja ”lisääntyvän” työurakiinnittymisen trajektorit ovat pitkälti samanlaiset. Tämä voi kuvastaa joko sitä, että lisääntyvän kiinnittymisen ryhmässä opiskelijoiden työt ovat paremmin palkattuja tai että varhaisen kiinnittymisen strategian valinneet opiskelijat työskentelivät enemmän osa-aikaisesti. ”Perinteisen” kiinnittymisen ryhmän palkkataso jäi

Kuviot 3 a & b. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden ansiot (kuukausipalkan keskiarvo/vuosi) eri työmarkkinakiinnittymisen poluilla.

hieman kahden muun ryhmän alapuolelle.

Palkkoja (vuoden 2010 rahassa) koskevat tulokset tiivistyvät neljään kohtaan: 1) Opiskelun edetessä kuukausipalkka nousi. 2) Tutkinnon suorittaminen kasvatti tuloja. 3) Vaikka ratkaisut opintojen ja työn suhteesta olivat toisistaan poikkeavia, erot ansiotasossa kolmen vuoden jälkeen valmistumisesta eivät kolmella ensimmäisellä polulla olleet ratkaisevan suuria. 4) Miesten ja naisten ansiokehityksessä on huomattava ero: heti tutkinnon suorittamisvuonna keskiarvo oli miehillä 1 700–2 500 ja naisilla 1 100–1 900

euroa. Seuraavina vuosina miesten ansiot kasvoivat selvästi, mutta naisilla tutkinto vain vakautti ansiotason: kolme vuotta valmistumisesta jälkeen miesten keskiarvo oli 3 000–3 700 ja naisten 2 200–2 600 euroa. ”Katoavan” työurakiinnittymisen trajektorille sijoittuville miehille ja naisille rekisteröityi luonnollisesti vain vähän ansioita.

Kehityspolut ja koulutusalat

Seuraavaksi tarkastelimme kehityspolkuja Tilastokeskuksen rekisteristä saadun koulutusalatiedon mukaan. Analyysin ensimmäinen tulos oli,

Taulukko 3. Ylemmän korkeakoulututkinnon vuosina 2005–2007 suorittaneiden miesten työura-kiinnittymisen polut koulutusaloittain (%).

Koulutusala (n=11 533)	Polku		
	Perinteinen	Varhainen	Lisääntyvä
Tekninen (n=4 543)	15	43	41
Kaupallinen ja yhteiskunnallinen (n=2 753)	20	46	34
Luonnontieteellinen (n=1 534)	21	45	34
Humanistis-taiteellinen (n=936)	20	53	27
Opetus- ja koulutusala (n=518)	2	78	20
Terveys- ja sosiaaliala (n=436)	4	79	17
Tieto puuttuu (n=327)	28	6	67
Palveluala (n=297)	24	34	42
Maa- ja metsätalousala (n=189)	17	42	42

Lähde: Tilastokeskuksen rekisteri 31.12.2009, tarkastelun ulkopuolelle on jätetty tapaukset (n=227), joille oli rekisteröity jatkotutkinto ilman koulutusala

ettei luotettava ja kaikki polut kattava analyysi ollut mahdollinen: katoavalla polulla valtaosa (83 % miehistä ja 70 % naisista) päätyi ”ei tietoa” luokkaan. Näin ollen taulukoissa 3 (miehet) ja 4 (naiset) tarkastellaan vain kolmen polun koulutusaloja. Taulukot kertovat myös tutkinnon suorittaneiden lukumäärät suuruusjärjestyksessä. Miesten joukossa tekniikan ala oli selvästi yleisin (39 %), ja toisena tuli kaupallinen ja yhteiskunnallinen ala (24 %). Naisista puolet valmistui joko kaupalliselta ja yhteiskunnalliselta alalta (29 %) tai humanistiselta ja taidealalta (21 %).

Miehillä (taulukko 3) perinteiselle polulle päätyneiden osuus oli korkeimmillaankin vain 24 prosenttia (palveluala), ja perinteinen polku oli ani harvinainen opetuslalla (2 %) ja terveys- ja sosiaalialalla (4 %). Vastaavasti viimeksi mainituille aloille koulutetuista liki 80 prosenttia sijoittui varhaisen kiinnittymisen polulle. Lisääntyvän kiinnittymisen polku oli muita yleisempi palvelualalla (42 %), tekniikan alalla (41 %) ja maa- ja metsätalousalalla (42 %).

Naisilla (taulukko 4) perinteisten polkujen osuus oli korkeimmillaankin (luonnontieteet) vain 15 prosenttia. Samalla tavalla kuin miehillä, tällaisia polkuja oli vähiten terveys- ja sosiaalialalla ja opetuslalla, joilla oli myös eniten varhaisen työurakiinnittymisen polkuja. Myös naisilla lisääntyvien polkujen osuus oli suurin tekniikan ja kaupan aloilla.

Perhe- ja työttömyysetuudet eri poluilla

Perhe- ja työttömyysetuusia voidaan saada jo ennen valmistumista, mutta tässä tutkimuksessa kiinnostuksemme kohdistui siihen, miten näihin etuuksiin oli turvaututtu kolmantena vuonna valmistumisen jälkeen.

Perhe-etuuksia tarkastellaan vain naisten osalta, koska miehillä niiden määrä oli marginaalinen. Etuuspäiviä oli eniten katoavalla polulla olevilla naisilla (keskimäärin 87 päivää), mutta lähes yhtä paljon varhaisen kiinnittymisen polulla olevilla (86 päivää). Perinteisellä ja lisääntyvän kiinnittymisen polulla määrät olivat vähäisempiä (62 ja 65 päivää).

Vahva työurakiinnittyminen merkitsee loogisesti työttömyyden vähäisyyttä ylempien korkeakoulututkintojen suorittaneiden joukossa. Tämä näkyy myös työttömyysetuuspäivien määrissä. Selvästi eniten (28 päivää) työttömyysetuusia löytyi katoavan kiinnittymisen polulta. Varhaisen ja lisääntyvän työurakiinnittymisen poluilla työttömyyspäiviä oli keskimäärin kymmenen vuodessa, perinteisen kiinnittymisen poluilla niiden määrä oli 18.

Katoavan polun luonne

Analyysin viimeisenä vaiheena keskityimme kysymykseen katoavan työurakiinnittymisen luonteesta. Erittelimme tämän ryhmän tilannetta vuonna 2009. Erittelimme vastaavalla tavalla myös kolme muuta polkua, jotka kuitenkin

Taulukko 4. Ylemmän korkeakoulututkinnon vuosina 2005–2007 suorittaneiden naisten työurakiinnittymisen polut koulutusaloittain (%).

Koulutusala (n=16 775)	Polku		
	Perinteinen	Varhainen	Lisääntyvä
Kaupallinen ja yhteiskunnallinen (n=4 871)	13	53	34
Humanistinen ja taideala (n=3 551)	13	56	31
Opetus- ja koulutusala (n=2 585)	5	72	22
Luonnontieteellinen ala (n=1 726)	15	50	35
Tekniikan ala (n=1 512)	11	50	39
Terveys- ja sosiaaliala (n=1 432)	5	77	18
Tieto puuttuu (n=618)	31	21	48
Maa- ja metsätalous (n=345)	9	60	32
Palveluala (n=135)	5	67	28

Lähde: Tilastokeskuksen rekisteri 31.12.2009, tarkastelun ulkopuolelle on jätetty tapaukset (n=153), joille oli rekisteröity jatkokutkinto ilman koulutusalaa

osoittautuivat niin samankaltaisiksi, että päätimme muodostaa kaikista niillä olevista yhden vertailujoukon (taulukko 5).

Ulkomailla oleskelu tai puuttuva tieto asuinpaikasta olivat huomattavan yleisiä katoavalle polulle määrittäneillä. Samaten palkattomia etuuksia (perhe- ja työttömyysetuudet) saaneiden ja eläkkeellä olevien osuus oli tässä ryhmässä selvästi muita suurempi. Koska perheperustaisissa etuuksissa ei polkujen välillä ole suuria eroja, kysymys lienee edelleen työttömyyden yleisyydestä.

Taulukko 5. Katoavalla ja muilla kehityspoluilla olevien tilanne 1.1.–31.12.2009 (%).

Status	Polku	
	Katoava	Muut yhteensä
• ulkomailla	38,0	1,3
• ei tietoa	27,4	0
• asuinpaikka tuntematon	5,2	0
• eläkkeellä	0,7	0,1
• kuollut	1,4	0
• vain töissä	2,6	64,5
• töissä ja palkattomalla etuudella	3,2	32,5
• vain palkattomalla etuudella	21,5	1,6

Odotetusti muilla kuin katoavalla polulla olevat olivat olleet liki kokonaisuudessaan (97 %) töissä koko vuoden tai saaneet osan vuotta palkatonta etuutta. Katoavalla polulla olleiden keskuudessa tällaisten tilanteiden osuudet olivat marginaalisia.

Pohdinta

Tässä tutkimuksessa seurasimme kaikkien ylemmän korkeakoulututkinnon vuosina 2005, 2006 ja 2007 alle 31 vuoden iässä suorittaneiden työuraa opiskeluaikana ja sitä seuraavina vuosina. Yleispiirteissään tuloksemme kertaavat aikaisempia tuloksia yliopisto-opiskelijoiden runsaasta työssäkäynnistä (esim. Aho 2010; Saarenmaa & al. 2010) ja akateemisen tutkinnon suorittaneiden hyvästä työllistyvyydestä (esim. Myrskylä 2012). Myös tutkimustulokset, joiden mukaan opiskeluaikainen työ kyllä sujuvoittaa työmarkkinoille siirtymää, mutta tämä hyöty tasoittuu suhteellisen pian (Häkkinen 2009; Karhunen & al. 2012), ovat yhdenmukaisia omien tulostemme kanssa. Varsinainen tutkimustehtävämme olikin eritellä tätä karkeaa yleiskuvaa.

Opiskelijoiden selvä vähemmistö noudatti perinteisen normaalibiografian mukaista järjestystä, jossa opinnot ja työ olivat toisistaan kohtuullisen erillään olevia perättäisiä elämänvaiheita. Työelä-

mään tämä joukko kuitenkin siirtyi yhtä nopeasti ja tiiviisti kuin enemmistö, joka työskenteli opiskelujen ohella noudattaen joko varhaisen tai lisääntyvän työurakiinnittymisen polkua. Intensiivisintä opiskeluaikaista työtä kuvaava varhaisen kiinnittymisen polku oli naisilla yleisempi kuin miehillä. Tämä kuvastanee tilannetta, jossa opintojen alussa oleville töitä löytyy helpommin naisvaltaisilta palveluiloilta. Valmistumisen jälkeen kiinnittymisen sukupuolierot puolestaan selittynevät pääosin perhevapailla.

Reaalipalkkojen kehityspolut seurailivat työurakiinnittymisen päälinoja. Huomionarvoista on kuitenkin se, että varhaisen ja lisääntyvän kiinnittymisen polkujen palkkakehitys oli lähes identtistä. Tämä samankaltaisuus viittaa siihen, että edellisellä polulla opintojen alkupuolella tehtäisiin työtä melko matalilla palkoilla ja usein osa-aikaisesti. Vaikka opintojen kuluessa siirryttiin kohti paremmin palkattuja töitä, miehet ansaitsivat säännöllisesti naisia enemmän. Valmistuminen nosti ansioita: naisilla valmistuminen kuitenkin vain vakiinnutti palkkatason, miehillä kasvu sen sijaan jatkui tasaisena koko seuranta-ajan.

Analyysi paljasti myös edellisistä selvästi poikkeavan ryhmän, jonka työurakiinnittymistä jouduimme luonnehtimaan katoavaksi: vajaa kymmenen prosenttia opiskelijoista työskenteli jonkin verran opiskeluaikana, mutta valmistumisen jälkeen heille kertyi hyvin vähän eläkettä kartuttavaa ansiotyötä. Opiskeluaikaisten työpäivien lähempi erittely osoitti, että tämän ryhmän sisäinen vaihtelu oli erityisen voimakasta. Itse asiassa ilman valmistumisen jälkeistä katoamista he olisivat sijoittuneet vaivatta johonkin kolmesta muusta ryhmästä. Tämän polun nimeäminen katoavaksi on epätarkkaa siinä mielessä, että se kuvaa tietenkin vain tarkasteltua ajanjaksoa. Mahdollisesti ja todennäköisestikin esimerkiksi moni ulkomailla oleva ei katoa lopullisesti, vaan kiinnittyy jatkossa myös Suomen työmarkkinoille. ”Ei tietoa” ryhmä sisältänee pääosin Suomessa tutkinnon suorittaneita muiden maiden kansalaisia, jotka ovat palanneet kotimaihinsa. Työttömyyden yleisyys ja ehkä myös ”osoite tuntematon” ryhmä antavat aiheen arvioon, jonka mukaan 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulla akateemisilta työmarkkinoilta syrjäytymisen riski oli pieni, muttei mutta ei olematon. Varmuudella voimme kuitenkin päätellä vain sen, että osa – tosin melko pieni – yliopistoista val-

mistuneista elää jättämättä kansallisiin rekistereihin merkintöjä toimeentulostaan, työskentelystään tai edes asuinpaikastaan. Mitä ilmeisimmin tämä joukko on varsin moniaineksinen, ja se saattaa itse asiassa sisältää työuramenestyksen molemmat ääripäät.

Kuten todettu katoavalle polulle luokittuneiden henkilöiden koulutusaloittainen tarkastelu ei ollut mahdollista puuttuvien tietojen vuoksi. Perinteistä, varhaista ja lisääntyvää kehityspolkua koulutusalaan suhteutettava tarkastelu osoitti kaikilta aloilta löytyvän opiskelijoita jokaiselle polulle. Vaikka vaihtelua esiintyi, minkään alan opiskelu ei näyttänyt esimerkiksi estävän intensiivisimmän työnteon (varhainen kiinnittyminen) ja opiskelun yhdistämistä.

Tutkimus perustuu kattavimpaan mahdolliseen palkkoja ja tehtyjä työpäiviä kuvaavaan aineistoon. ETK:n rekisteri palvelee hallinnollisia tarpeita, mutta sen tiedot ovat käyttökelpoisia myös tieteellisessä tutkimuksessa. Myös tieto koulutusalaan saatiin varsin kattavasti (yli 96 %:lle) Tilastokeskuksen rekisteristä, ja puuttuvien tietojen keskittyminen katoavalle polulle on pikemminkin löydös eikä osoitus trajektorianalyysin vajavuudesta.

Trajektorianalyysin mahdollisuuksia työurien tutkimisessa on hyödynnetty vasta muutamissa tutkimuksissa (Huang & al. 2011; Virtanen & al. 2011). Tässä tutkimuksessa pystyimme mittaamaan varsin tarkasti määrällisen työmarkkina-kiinnittymisen, mutta toisaalta mittari ei ottanut huomioon kiinnittymisen laadullisia аспекteja, kuten työsuhteiden määräaikaaisuutta/vakinaisuutta tai koko-/osapäiväisyyttä. Tiedossamme ei ole aikaisempia trajektorianalyysseja, joissa olisi hyödynnetty työurat kattavasti käsittäviä rekisteritietoja. Tässä suhteessa tämä tutkimus on pioneerityö data-spesifien menetelmien kehittämiseksi. Identtisellä asetelmalla on mahdollista analysoida myös ammattikorkeakouluissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa tutkinnon suorittaneita, ja trajektorianalyysien avulla voidaan tutkia myös työelämänsä myöhemmissä vaiheissa olevien väestöryhmien työurakiinnittymistä.

Aikaisemmassa tutkimuksessa on osin voimakkaastikin painotettu etuja, joita runsaalla työnteolla höystetty suomalainen opiskelukäytäntö tarjoaa. Intensiivisen työnteon on nähty tuovan yhtäältä opiskelijalle taloudellista turvaa ja toisaalta sujuvuutta matkalla opinnoista työuralle (Kivinen & Nurmi 2011; Kivinen & al. 2002; Lind-

berg 2008; Vanttaja 2012). Tuloksemme myötäilevät näitä tulkintoja. Emme siis löytäneet tukea väitteelle opiskelijoiden työssäkäynnin myöhemmää tyouraa raunioittavasta luonteesta (Wiberg 2007). Kuitenkin erittelevämpi tarkastelumme antaa aiheen tärkeään varaukseen suhteessa opiskelijatyön etuja alleviivaaviin tulkintoihin: vaivaa tyourakiinnittymiseen päätyvien polkujen kirjo on varsin laaja, eikä ainut tie vakaalle työuralle suinkaan kulje intensiivisen opiskeluaikaisen työnteon kautta.

Opiskeluaikaisten töiden luonteesta aineistomme kertoo lähinnä sen, että opiskelijat tekevät suhteellisen huonosti palkattuja, ilmeisesti usein osa-aikaisia, töitä. Opiskelun kuluessa kuitenkin siirrytään palkan näkökulmasta kohti parempia töitä, jotka epäilemättä ovat myös paremmin koulutusta vastaavia (vrt. Kivinen & al. 2011; Kempainen 2011). Valmistumisen jälkeinen tulotaso taas kuvastaa tilannetta, jossa tutkinnon suorittaneet ovat yleisesti sijoittuneet koulutustaan vastaaviin töihin.

Ajankohtainen kysymys työurien pidentämisestä konkretisoituu yhdeltä osaltaan vaatimukseksi opintojen nopeuttamisesta. Tehoja on kaivattu erityisesti korkeimmin koulutettujen opintoihin (Ei paikollanne..., 2010). Tässä yhteydessä silmätikkuna on ollut juuri opiskelijoiden työssäkäynti. Suomalaisessa mallissa yliopistotason opiskelu tosin on tarjolla ilmaisena julkisena hyödykkeenä, mutta opintososiaaliset tuet kattavat vain osan elin- ja opiskelukustannuksista. Jotta talousyhtälö toimisi, opiskelijat käyvät töissä. Varmasti nykyistä suurempi osa opiskelijoista olisi mahdollista pakottaa – tai houkuttaa – normaalibiografian mukaiselle tyourakiinnittymisen polulle muuttamalla joko opiskelun tai opintososiaalisten etuuksien reunaehdot. Tämä ehkä nopeuttaisi valmistumista, muttei välttämättä pidentäisi työuria, koska urat oman alan akateemissakin töissä aloitettaisiin aiempaa harvemmin ennen tutkinnon suorittamista. Lopulta myönteiseksi vaikutukseksi saataisiin osoittautua se, että esimerkiksi palvelualan töistä opiskelijoiden kanssa kilpailevien asema parani.

Artikkelimme luoma kuva opiskelun ja työn suhteesta perustui kattavaan rekisteriseurantaan. Tuloksiimme ja päätelmiimme jää luonnollisesti katvealueita, joita asetelmamme ja rekistereiden logiikka ei tavoita. Kokonaisuudessaan perusteellisempi kuva yliopisto-opiskelun ja työnteon suhteesta edellyttäisikin huomion kiinnittä-

mistä ainakin seuraaviin neljään teemaan.

Ensinnäkin opiskelun ja työn välistä suhdetta käsittelevien tutkimusten tapaan (Karhunen & al. 2012) tämäkin tutkimus koski vain tutkintoon päätyntä opiskelua, vaikka arviolta kolmasosa yliopisto-opinnot aloittaneista ei opinnoissaan pääse maisterintutkintoon saakka (Ahrio 2012). Kattavan opiskelutyön analyysin olisi jollakin tavalla käsiteltävä myös tätä joukkoa. On mahdollista, että keskittyminen vain tutkinnon suorittaneisiin vinouttaa työnteon tulkintoja liiankin myönteiseen suuntaan.

Toiseksi tutkimuksellista mielenkiintoa olisi suunnattava myös yliopistoista valmistuneiden laajaan ikäkirjoon. Huomattava osa ylemmistä akateemisista tutkinnoista suoritetaan kolmenkymmenen ikävuoden jälkeen. Kuten edellä olemme tuoneet esille, opiskelijatyön tutkiminen ilman ikärajausta saattaa johtaa vakaviin tulkinallisiin ongelmiin (myös Karhunen & al. 2012). Ilmeistä on, että tutkinnon ja työelämän suhteet jäsentyvätkin varsin eri tavoin eri ikäryhmissä. Ikääntyneenä valmistuneiden urapolut muodostavat mahdollisesti aivan oman problematiikkansa, joihin tässä, nimenomaan nuoriin keskittyvässä, artikkelissa emme voineet puuttua.

Kolmanneksi opiskelijoiden tekemää työtä ja sen paikkaa olisi tarkasteltava myös osana laajempaa työmarkkinoiden toimintalogiikkaa. Siltä osin kuin opiskelijoiden työ ei liity koulutusalaan, he kuulunevat, ennen muuta palvelualojen, joustavaan työvoimaan (Kempainen 2011; Lehto 2011). Näissä töissä helposti saatavilla oleva ja hyvät peruskvalifikaatiot omaava opiskelijatyövoima mahdollisesti työntää syrjään niitä työmarkkinoille pyrkijöitä, joille samat työt olisivat ensiarvoisen tärkeitä (Aho & al. 2012). Esimerkiksi osa-aikatyön kytkeminen toimeentuloon onnistuu opiskelijana joustavammin kuin työttömänä (Karhunen & Hynninen 2012). Erityisesti matalapalkkasektoreiden työmarkkinoita olisi ehkä tarkasteltava ottamalla näkökulmaksi opiskelijoiden käyttö joustotyövoimana sekä tästä mahdollisesti muille samoille työmarkkinoille pyrkijöille aiheutuva ulossulkemisen uhka.

Neljänneksi täysin vaille tutkimuksellista kiinnostusta ovat jääneet työssäkäynnistä nousevien joustovaatimusten seuraukset yliopistojen toimintakäytännöille. Huomattava kuitenkin on, että tällainen työmarkkinajoustavuus ei olisi mahdollista ilman yliopistojen myötävaikutusta. ”akateeminen vapaus” tehdä töitä edellyttää, et-

tä opetus, joka lähtökohtaisesti annetaan virka-aikana ja olettaa opiskelijat täysipäiväisiksi, joustaa työnteon vaatiman ajankäytön suhteen. Tulostemme mukaan joustoja löytyy käytännössä kaikilta koulutusaloilta.

Kaikkiaan tämän tutkimuksen vahvuuksien ja heikkouksien rajoissa näyttää siltä, että opiskelua ja työntekoa sovitetaan yhteen monin tavoin.

KIRJALLISUUS

- Aho, Simo: Opiskelijoiden työssäkäynti – työvoimatutkimukseen perustuva analyysi. Teoksessa Simo Aho & Sanna-Mari Hynninen & Tarita Ruoholinna & Markku Vanttaja: Osaavan työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittämisen muodot tulevaisuudessa. Osaaminen, työ ja hyvinvointi 6. Helsinki: Sektoritutkimuksen neuvottelukunta, 2010.
- Aho, Simo & Karhunen, Hannu & Vanttaja, Markku: Opiskeluaikaisen työssäkäynnin yleisyys, luonne ja vaikutukset – yhteenvetoa ja pohdintaa. Teoksessa Simo Aho & Sanna-Mari Hynninen & Hannu Karhunen & Markku Vanttaja: Opiskeluaikainen työssäkäynti ja sen vaikutukset. Julkaisuja 26. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 2012.
- Ahrio, Leena: Modernin yliopisto-opiskelun toimintakertomus. Tampere: Acta Universitatis Tampensis 1215, 2012.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth: Individualization. London: Sage, 2005.
- Deschryvere, Matthias: A comparative survey of structural characteristics of Finnish university departments. Keskusteluaiheita 1195. Helsinki: Etlä, 2009.
- Ei paikoillanne, vaan valmiit, he! Koulutukseen siirtymistä ja tutkinon suorittamista pohtineen työryhmän muistio. Työryhmämuistioita ja selvityksiä 11. Helsinki: Opetusministeriö, 2010.
- Huang, D. & Evans, E. & Hara, M., Weiss, R. & Hser, Y: Employment trajectories. Exploring gender differences and impacts of drug use. *Journal of Vocational Behavior* 79 (2011): 277–289.
- Häkkinen, Iida: Working while enrolled in a university: does it pay? *Labour Economics* 13 (2006) 167–189.
- Jones, Bradley & Nagin, Daniel & Roeder, Kathryn: A SAS procedure based on mixture models for estimating developmental trajectories. *Sociological Methods & Research* 29 (2001): 374–393.
- Kaleva, Veera: Opiskelijan työura ei suinkaan ala vasta valmistumisen jälkeen. *Aamulehti* 22.8. 2012.
- Karhunen, Hannu & Hynninen, Sanna-Mari: Yritykset opiskelijoiden työllistäjinä ja työssäkäynnin kannattavuus myöhemmän työuran kannalta. Teoksessa Simo Aho & Sanna-Mari Hynninen & Hannu Karhunen & Markku Vanttaja: Opiskeluaikainen työssäkäynti ja sen vaikutukset. Julkaisuja 26. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 2012.
- Karhunen, Hannu & Hynninen, Sanna-Mari & Pehkonen, Jaakko: Opiskeluaikainen työssäkäynti ja työmarkkinatilanne valmistumisen jälkeen: havaintoja rekisteriaineistosta. Työpolitiittinen Aikakauskirja 2/2012, 19–29.
- Kempainen, Teemu: Ristipaineissa. Tutkimus Helsingin yliopiston opiskelijoiden työssäkäynnistä, työkokemuksista ja ammatillisesta järjestäytymisestä. Helsinki: Palvelualojen ammattiliitto, 2011.
- Kivinen, Osmo & Nurmi, Jouni: Opiskelun nopeus ja työmarkkinarelevanssi – korkeakoulupolitiikan dilemma? *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (2011):5, 687–691.
- Kivinen, Osmo & Nurmi, Jouni & Kanervo, Otto: Maisteriopista työuralle. Helsinki: Opetusministeriö, 2002.
- Kokko, Katja: Kehityspolkuanalyysi tilastollisena menetelmänä: soveltajan näkökulma. *Psykologia*, (39), 424–433, 2004.
- Lehto, Anna-Maija: Arvoa nuorten työvoimalle. *Tieto & Trendit* 1 / 2011.
- Liimatainen, Jaana & Kaisto, Jenni & Karhu, Kaisa & Martikkala, Susanna & Andersen, Maria & Aikkola, Riitta & Anttila, Krista & Keskinarkaus, Pauliina & Saari, Päivi: Viivästynyt? Minäkö? Opiskelijoiden näkemyksiä opintojen viivästyntä, työelämästä sekä opiskelusta korkea-asteella. Oulu: Oulun yliopisto, 2010.
- Lindberg, Matti: Diverse Routes from School, via Higher Education, to Employment. Koulutussoologian tutkimuskeskuksen raportti 70. Turku: Turun yliopisto, 2008.
- Lindberg, Matti: Opiskeluaajat ja siirtyminen korkeakoulutuksesta työelämään: vertailevan tutkimuksen tarjoamia näkökulmia politiikkakeskusteluihin ja tutkimukseen. *Tiedepolitiikka* 27–33. 2009.
- Merenluoto, Satu: Menestyksekkäät yliopistopelin pelaajat? Turun yliopiston julkaisuja, Sarja C, Osa 286. Turku: Turun yliopisto, 2009.
- Myrskylä, Pekka: Alueellisten työmarkkinoiden muutokset. Julkaisuja 1. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 2012.
- Nagin, Daniel: Analyzing developmental trajectories.

- Psychological Methods 4 (1999): 2, 139–177.
- Nagin, Daniel: Group-based modeling of development. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2005.
- Nummi, Tapio & Salonen, Janne & Koskinen, Lasse: Earnings profiles of Finnish wage earners in 2000–2010. Working Papers 05. Helsinki: Finnish Centre for Pensions, 2012.
- Opiskelijoiden työssäkäynti 2010. SVT. Helsinki: Tilastokeskus, 2012.
- Orr, Dominic & Gwosc, Christoph & Netz, Nicolai: Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag GmbH & Co. KG, 2011.
- Raitanen, Marko: Aikuistuminen. Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.): Lapsuudesta vanhuuteen. Tampere: Vastapaino, 2001.
- Raivio, Kari: Yliopistojen opiskelukulttuuri on rappeutunut. Suomen kuvalehti 3.3.2011.
- Rouhelo, Anne: Akateemiset urapolut. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja kasvatustieteellisen alan generalistien urapolkujen alkuvaiheet 1980- ja 1990-luvuilla. Annales Universitatis Turkuensis, Ser. C, Tom. 277. Turku: Turun yliopisto, 2008.
- Saarenmaa, Kaisa & Saari, Katja & Virtanen, Vesa: Opiskelijatutkimus 2010. Julkaisuja 18. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2010.
- Sainio, Juha: Turun yliopiston valtio-opista valmistuneet työmarkkinoilla. Valtio-opillisia tutkimuksia 56. Turku: Turun yliopisto, 2002.
- Shanahan, Michael: Pathways to Adulthood in Changing Societies: Variability and Mechanisms in Life Course Perspectives. Annual Review of Sociology 26 (2000): 667–92.
- Työkalupakki työurien pidentämiseen. Helsinki: Suomen ylioppilaskuntienliitto, 2011.
- Vanttaja, Markku: Opintojen pitkittyminen ja opiskelijoiden työssäkäynti. Teoksessa
- Simo Aho & Sanna-Mari Hynninen & Tarita Ruoholinn & Markku Vanttaja: Osaavan työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittämisen muodot tulevaisuudessa. Osaaminen, työ ja hyvinvointi 6. Helsinki: Sektoritutkimuksen neuvottelukunta, 2010.
- Vanttaja, Markku: Yliopisto-opiskelijoiden opiskeluaikainen työssäkäynti ja myöhempi työura. Teoksessa Simo Aho & Sanna-Mari Hynninen & Hannu Karhunen & Markku Vanttaja: Opiskeluaikainen työssäkäynti ja sen vaikutukset. Julkaisuja 26. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 2012.
- Wiberg, Matti: Opiskelijoiden työntekeä iso ongelma. Helsingin Sanomat 29.10.2007.
- Virtanen, Pekka & Lipiäinen, Liudmila & Hammarström, Anne & Janlert, Urban & Saloniemi, Antti & Nummi, Tapio: Tracks of labour market attachment in early middle age: A trajectory analysis over 12 years. Advances in Life Course Research 16 (2011): 55–64.
- Viuhko, Minna: Kolikon monta puolta. Selvitys Helsingin yliopiston opiskelijoiden taloudellisesta tilanteesta ja työssäkäynnistä keväällä 2005. Helsinki: Helsingin yliopiston ylioppilaskunta, 2005.
- Viuhko, Minna: Opiskelijatutkimus 2006. Julkaisuja 51. Helsinki: Opetusministeriö, 2006.

ENGLISH SUMMARY

Antti Saloniemi & Janne Salonen & Liudmila Lipiäinen & Tapio Nummi & Pekka Virtanen: Studying and working. Trajectory analysis of young Master's level graduates' employment careers (Opinnot ja työt. Kehityspolkuanalyysi ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden nuorten työurista)

This article explores the employment career trajectories of Master's level graduates during university and after graduation. The data consisted of all graduates who according to Finnish Centre for Pensions registers had completed a degree before age 31 in 2005, 2006 and 2007. Employment was followed using data on number of months in employment and earnings received. Trajectory analyses were used to form four different employment and earnings paths, which were named as 'traditional', 'early-entry', 'increasing' and 'fading'.

Working while at university was very common: some half of the university students moved onto an early employment path where they worked virtually full-time. However this path did not necessarily guarantee easier employment after graduation.

Employment prospects were more or less the same for graduates following the strategies of increasing and traditional labour market attachment, which involved less employment especially in the early stages of university. Field of study did not systematically explain different combinations of employment and studies in these three groups who secured good employment.

The analysis also revealed a group comprising some 7% of the graduates whose employment career after graduation was difficult to trace based on the register data. In this heterogeneous group large numbers moved abroad and had missing data, and a larger number than average were unemployed.

The results of our analyses did not lend unambiguous support to the argument that the motivation and justification for students to work while in university is to ensure good employability after graduation. Future research should address such questions as how the entry of university students into the labour market impacts the operation of the labour market, dropping out of university, and universities' practices.

Keywords: student employment, labour market attachment, trajectory analysis